

opettajien ja oppilaiden välisissä suhteissa miellytti Baharevia. Tämän lisäksi hän painotti suomalaisen koulutuksen kansainvälistä mainetta ja kertoi, että suomalainen tutkinto on hyvin arvostettu Venäjällä työhauussa.

Pietarin talousyliopiston (St. Petersburg State University of Economics) kansainvälisistä asioista vastaava vararehtori Dmitri Vasilenko puolestaan korosti sitä, että kv-yhteistyön ongelmista ei pitäisi oletusarvoisesti tehdä juuri Venäjälle ominaisia, sillä hänen kokemuksensa mukaan esim. useilla ranskalaisilla ja italialaisilla yhteistyökorkeakouluilla on kv-toiminnassaan ollut samanlaatuisia ongelmia. Kuten Suomessa, myös Venäjän korkeakoulu-uudistuksen agendalla ovat muualla suoritettujen opintojen ja tutkintojen tunnustamiseen liittyvät asiat. Lisäksi Vasilenko kertoi Venäjän valtion myöntävän lisätukea niille korkeakouluille, joilla on kaksoistutkinto-ohjelmia ulkomaisten korkeakoulujen kanssa. Tämä oli teema, joka puhutti myös esitelmiä seuranneessa *Learning Cafe* -ryhmätyöskentelyssä. Suomalaisen korkeakoulujen edustajat olivat kohdanneet venäläisten partnereiden tekemissä yhteishanke-ehdotuksissa yhtäkästä innokkuutta kaksoistutkintoon tähtäävien hankkeiden käynnistämiseen.

Esitysten väliin yleisö sai äänestyskapuloiden avulla kertoa mielipiteensä päivän teemaan liittyvistä kysymyksistä. Esimerkiksi kysymykseen ”Miten uskot lukukausimaksujen vaikuttavan opiskelijamääriin” tuli seuraavat vastaukset:

77 % uskoi ulkomaisten opiskelijamäärien vähenevän

6,4 % uskoi määrien lisääntyvän
16,7 % oli sitä mieltä, ettei vaikutusta.

Kaiken kaikkiaan mahdolliset lukukausimaksut puhuttivat pal-

jon seminaarissa. Yleisöstä esitettiin mm. mielipiteitä, että nytkin kun opinnot ovat ilmaisia, niin venäläisten opiskelijoiden määrät ovat pieniä. Yhtenä selityksenä tälle nähtiin Suomen kallis hintataso. Lukukausimaksujen koettiin myös asettavan opiskelijat epätaasa-arvoiseen asemaan. Toisaalta yleisöstä myös peräänkuulutettiin suomalaisen korkeakoulutuksen valtavaa markkinapotentiaalia: suomalaisella korkeakoulutuksella on hyvä maine Venäjällä, joten tilaisuuteen olisi tartuttava nyt, kun rauta on kuumaa.

Vastaavasti yleisön mukaan Suomi-Venäjä -korkeakoulusuhteiden tärkeimpiä kehittämiskohteina ovat tasavertainen kumppanuus (27,6 % äänistä), kommunikaatio-ongelmat (23,7 % äänistä) ja viisumikäytännöt ja rajakäytännöt (15,8 % äänistä).

Kaiken kaikkiaan yksi seminaarin parhaimmista anneista

olivat iltapäivän työryhmät. Jokainen ryhmä keskusteli peräjälkeen kahdeksasta eri teemasta, joita olivat mm. koulutusvienti ja sen mahdollisuudet, liikkuvuuden lisäämisen eri keinot, *double degree* -koulutusohjelmat ja kieli- ja kulttuurierot vuorovaikutuksen haasteena. Seminaaripäivä vedettiin yhteen paneelikeskustelussa, jossa peräänkuulutettiin suomalaisen korkeakoulujen keskinäisen yhteistyön merkitystä Venäjä-hankkeita suunniteltaessa ja toteutettaessa. Päällekkäiset hankkeet ja resurssien hukkaaminen voidaan ehkäistä sillä, että kukin korkeakoulu keskittyy omaan substanssiosaamisalueeseensa ja ottaa samalla vastuun myös muista – Suomi ei ole niin iso maa, etteikö toimintaa suunniteltaessa voitaisi tietoa jakaa myös muille.

Laura Quist

Kansallisia heräämisiä

Slavistipäivässä Helsingissä Tieteiden talolla 15. helmikuuta pohdittiin slaavilaisten kansojen ja kielialueiden ”kansallisia heräämisiä” sekä historiallisesti että nykyhetken kannalta. Slavistipäivän luentoina kuultiin tšekin ja slovakien kielten ”heräämisestä” valistuksen ja romantiikan myötä, vähän myöhemmin alkaneesta bulgarialaisen kansakunnan rakentamisesta ja ukrainan ja valkovenäjän tunnustamisesta kansalliskieliksi, sekä nykypäivänä tapahtuvasta uuden kielen – montenegron – yrityksestä kansalliskieleksi.

Dosentti Helena Lehečková (Helsingin yliopisto) kävi läpi tšekin kielen aseman sen kukoistuksesta 150 vuoden taantuman kautta uudelleen elpymiseen. Tšekki oli kehittynyt saksan ja latinan puristuksesta kultakauden kukoistukseensa renessanssin aikana, mutta kolmikymmenvuo-

tisen sodan Valkeanvuoren taistelun 1620 jälkeinen rekatolisaatio toi saksan ja latinan virallisiksi kieliksi, ja tšekki jäi puhutuksi kieleksi, vähemmän arvostetuksi maaseudun kieleksi.

Lehečková esitteli kansallisen heräämisen kolmena vaiheena. Tärkeänä edellytyksenä oli maaorjuuden poisto 1781, sillä vapautettujen talonpoikien maaltamuuton myötä tšekki löysi tiensä kaupunkiin. 1700-luvun lopulla nk. rationalistit kehittivät tšekin kieltä uskoen sen arvoon, vaikka itse käyttivätkin saksaa ja latinaa. Heidän jälkeensä romantikot korjailivat kielen puutteita ja kirjoittivat Tšekille historian. Kolmas vaihe oli varsinainen kansanliike, jonka aikana kieli palasi kaunokirjallisuuteen, hallintoon, talouteen ja kouluihin. Tasa-arvoisen aseman tšekin kieli saavutti saksan rinnalla 1880-luvulla.

Tohtori Anna Kypön (Jyväskylän yliopisto) luento käsitteli slovakian kielen tehtävää Slovakian kansallisessa heräämisessä. Slovakian alue, niin kuin Tšekinkin, on Euroopan sydämessä sijaitsevana luonteeltaan monikulttuurinen ja monikansallinen. Slovakia on aina ollut toisen valtion sisällä, vaikkakin sen asema Habsburgien valtakunnassa oli melko autonominen ja 1918 jälkeen siitä tuli osa Tšekkosloviaa. Slovakiassa vahvoina kielinä olivat tšekki ja latina; ne olivat kirjoitettuja kielinä, slovakista oli suullinen muoto. Tšekin ja slovakian kieli ovat aina olleet läheisiä, ja tšekki on toiminut lähdekieleenä. Slovakian kielestä luotiin kansallisen identiteetin perustaa etsimällä piirteitä, jotka erottaisivat sen muista slaavikielistä. Toisaalta haluttiin yhteisen kirjakielen avulla integroida kansaa ja etsittiin murreryhmiä yhdistäviä piirteitä. Kansallisen integraation edellytyksenä ja identiteetin vahvistajana nähtiin kirjakielen kodifointi, joka aloitettiin 1700-luvun lopulla ja uudistettiin 1800-luvulla. Kirjakielen kodifikaation piti yhdistää koko kansa ja tyydyttää eri uskontoja – katolisia slovakkeja ja protestantisia tšekkejä. 1900-luvun alkuun tultaessa oli kirjakieli luotu, ja Tšekkosloviassa 1918 alkaen olivat slovakki ja tšekki tasavertaisia kielinä. Slovakien vahva kansallinen identiteetti tuli esiin sotienvälisinä vuosina, ja kielellistä identiteettiä vahvistettiin slovakinkielisellä koulutuksella, kulttuurilaitosten ja yliopiston perustamisella.

Professori Jouko Lindstedt (Helsingin yliopisto) kertoi Bulgarian kansakunnan rakentamisesta. 1300-luvulta osmanivaltakuntaan kuulunut Bulgaria itsenäistyi 1878, yhtenä ensimmäisistä slaavilaisista kansoista. Merkittävimmäksi tekijäksi kansallisessa heräämisessä Lindstedt nosti kirkon ja uskonnon. Kulttuurinen herääminenkin alkoi

uskonnon kautta, ja uskonnollinen identiteetti oli tärkeämpi kuin etninen. Oman kirkon perustaminen oli yksi kansakunnan rakentamisen peruspilareita. Osmanivaltakunnassa, jossa ortodokseilla oli itsehallinto, kirkon historiaa väritti vastarinta kirkon kreikkalaisesta johtoa kohtaan, mikä ajan myötä muuttui kreikkalaisuuden ja slaavilaisuuden väliseksi konfliktiksi. Erillinen Bulgarian ortodoksinen kirkko syntyi 1870, ja sitä johti eksarkki. Bulgarian eksarkkaatti olikin ensimmäinen bulgarialainen organisaatio, joka piti sijoittaa kartalle ja jonka väestöpohja piti määritellä, sillä paikalliset seurakunnat saivat osin itse päättää, liittyäkö eksarkkaattiin. Tätä voi pitää jonkinlaisena väestönlaskentana, yhtenä Benedict Andersonin esittämistä kansakunnan synnyn kriteereistä kartan ja museon ohella.

Kreikkalaisella, serbialaisella ja muulla eurooppalaisella nationalismilla oli suuri vaikutus kansalliseen heräämiseen. Bulgaria kuitenkin itsenäistyi Venäjän ja Turkin sodan seurauksena; siihen bulgarialaiset osallistuivat Venäjän rinnalla. Itsenäistyminen oli vain osittaista, ja Bulgaria jaettiin kahteen osaan: Turkista riippuvaiseen Bulgarian ruhtinaskuntaan, jolla oli itsehallinto, ja Itä-Rumeliaan, joka oli Turkin autonominen provinssi. Tärkeämpi rooli oli kuitenkin Venäjällä, joka osallistui Bulgarian kansainväliseen hallintoon. Itsenäisyys sai lopullisen kansainvälisoikeudellisen tunnustuksen vasta 1908. Venäjän ja Turkin sodan San Stefanon rauhansopimuksessa Bulgarialle määriteltiin rajat, jotka olivat pitkälti yhteneväiset eksarkkaatin rajojen kanssa, mutta Bulgaria itsenäistyi suurvaltojen päätöksestä pienempänä. Eksarkkaatin alue jäi kummittelemaan bulgarialaisen historiankäsitteeseen ja kielitieteeseen, jonka määritelmä bulgarialaisuuden rajoista oli yhteneväinen alueen kanssa ja

pitää sisällään myös Makedonian alueen. Käsitteet bulgarialaisuuden rajoista vaikeuttavat suhteita Makedoniaan vieläkin.

Ukrainan kielen asemaa historiassa ja nyky-Ukrainassa esitteli Suvi Saraja (Helsingin yliopisto). Venäjän kieli oli merkittävä Ukrainan alueen itäosassa, puola sen länsiosassa. 1800-luvulla ukrainaa alettiin ajaa omaksi kieleksi, mikä loi perustan älymystön kansalliselle emansipaatiolle. Ukrainan kielen tilanne oli paljolti sidoksissa Puolan ja Venäjään, joka näki kansannousut Puolassa uhkaksi myös ukrainalaisten keskuudessa. Ukrainan käyttöä rajoitettiin, ja kielen asema oli heikko aina vuoteen 1905 asti, jolloin kieli- ja sensuurilainsäädäntö vapautui. Venäjä pysyi silti hallitsevana kieleenä.

Ukrainasta tuli Neuvosto-Ukrainan kieli, mutta venäjän ylivalta jatkui aina perestroikaan asti. Vuonna 1991 Ukrainan itsenäistyttyä ukrainasta tuli ainoa virallinen kieli, mutta venäjä oli pitkään prestiisikieli. Vuoden 1996 perustuslailla ukraina määriteltiin ainoaksi viralliseksi kieleksi, eli Ukraina on virallisesti yksikielinen – käytännössä kuitenkin kaksikielinen. Ukraina on noussut prestiisikieleksi, vaikka vielä 90-luvun alussa ukrainan status oli alhainen: se nähtiin vähemmän koulutetun väen kieleenä, sen sijaan eliitin kieli oli venäjä. Ukrainan eri osissa on suuria eroja väestön kielisuhteissa: itä- ja eteläosassa venäjä vallitsee, länsiosassa ukraina. Käytännössä on myös sekakieli suržyk. Ukrainaa on yritetty vakiinnuttaa koulutuksen kieleksi, ja nyt se on sitä 80-prosenttisesti, mutta käytännössä venäjä on yhä kommunikointikieli. Radio ja tv ovat valtaosin kaksikielisiä; sen sijaan painetuista lehdistä 90 % on venäjänkielisiä, koska niitä on pidetty perinteisesti laadukkaampana. Mitään jyrkkää vastakkainasettelua ei voi kuitenkaan nähdä: 35

% haluaisi venäjälle valtiollisen kielen statuksen ukrainan rinnalle; 40 % haluaisi alueellista kaksikielisyyttä.

Riku-Artturi Liljan (FM, Helsingin yliopisto) esitys käsitteli kielen asemaa valkovenäläisen kansallisen identiteetin synnyssä. Käsitys ryhmän erillisyydestä on pitkään ollut melko vahva, vaikka selkeä yhdistävä tekijä kansalliselle idealle on aina puuttunut. Kieli näytteli tärkeää osaa kansallisen projektin luomisessa, vaikka kansallista herätystä tehtiin paljon muilla kielillä ja usein alueen ulkopuolella. 1800-luvun kansallisten herätysten aallon saapuessa Valko-Venäjälle kaikkein virallinen kieli oli venäjä, mutta puolaa käytettiin paljon yhteiskunnallisessa elämässä. Valkovenäjän kieli, kuten ukrainan kieli, käsitettiin venäjän kielen paikalliseksi muunnokseksi, ei itsenäiseksi kieleksi.

Modernin valkovenäjän kielen syntymisen voi nähdä kaksivaiheisena. Varhaisempi kausi oli sidoksissa puolalasiin vapautusliikkeisiin ja Venäjän imperiumin muihin kansallisiin liikkeisiin. 1800-luvun alussa kansallisuuskien henkisenä keskuksena toimi Vilnan yliopisto – mistä nimi ”vilnalainen kausi” – jossa heräsi kiinnostus murteiden keruuseen ja tutkimukseen. Toimijat olivat identiteettitään puolalaisia tai käyttivät kirjoituskielensä puolaa. Tässä vaiheessa ilmestyi yleiseen käyttöön nimitys ”Valko-Venäjä”, mutta puolalaisten 1830–1831 kansannousun jälkeen se korvattiin nimellä ”Luoteis-alue”. Vilnan yliopisto suljettiin ja kielitutkimuksen painopiste siirtyi Venäjälle. ”Venäläisenä kautena” korostui tutkimustyö, jonka pohjana oli käsitys valkovenäjän kielestä sekakielenä ja tarkoituksena todistaa sen venäläisyys. Venäläistä tiedettä rikastuttivat monet valkovenäläiset. Tehtiin ensimmäiset yritykset normittaa kirjakieltä, ilmestyi ensimmäinen

– laiton – valkovenäjänkielinen sanomalehti.

Valkovenäjän modernin kirjakielen ”kultakausi” alkoi vasta varsinaisen kansallisen herätyskauden jälkeen. Kielen kukoistuskausi alkoi 1905 valkokennän myötä ja jatkui vuoteen 1918 saakka. Venäjä suosi valkovenäjää puolalaisen vaikutuksen vastapainona. Valkovenäläinen kansalaisyhteiskunta kehittyi siis keisarillisen hallinnon avustuksella. Vuoden 1905 sensuurin ja kielilakien purkamisen jälkeen valkovenäjän kieli levisi kaikille kielenkäytön alueille, myös lehdistöön. Ilmestyi myös Taraškevitšin *Valkovenäjän koulukielioppi* (1918), joka loi pohjan valkovenäjän kielen normille. Normi oli voimassa aina 1930-luvun alkuun saakka, ja toimii yhä edelleenkin ”varjonormina”.

Kansallinen herätys huipentui keväällä 1918 itsenäiseksi julistettuun Valko-Venäjän kansalliseen tasavaltaan, jonka viralliseksi kieleksi valkovenäjä tuli. Alkoi kielen ”hopeakausi”. Nationalismi Valko-Venäjällä syntyi myöhään ja aikana, jolloin romantinen kansakuntakonseptio oli jo väistymässä. Se ei koskaan muodostunut vahvaksi poliittiseksi tekijäksi, vaan pääpaino oli akateemisessa hankkeessa tutkia alueen kieliä ja kansallisia tapoja – ei luoda valkovenäläistä kansallisuutta. Lyhyestä historiastaan huolimatta valkovenäläistoiminta on monipuolista ja aktiivista, mutta kansallisen herätyksen vakiintuminen kaatui selkeiden johtohahmojen ja kansan tuen puutteeseen. Kaikesta epämääräisyydestä huolimatta ajatus yhtenäisestä valkovenäläisyydestä ja valkovenäläisestä kansalliskielestä jäi elämään.

Jaakko Köhli (FM, Helsingin yliopisto) käsitteli nykypäivän kielikysymystä Serbiasta 2006 itsenäistyneessä Montenegrossa. Vuoden 2007 perustuslain mukaan ”Montenegron virallinen

kieli on montenegro. Muut virallisessa käytössä olevat kielet ovat serbia, bosnia, albania ja kroaatti.”

Jugoslavian aikana Montenegron kieli oli serbokroaatti, ja 1992 tuli viralliseksi kieleksi serbia. Montenegron kansalliskieliprojekti on varsin uusi: keskustelu omasta kielestä alkoi 1990-luvulla. Vuonna 2009 muodostettiin standardisointikomitea, joka julkaisi oikeinkirjoitusnormit sekä kieliopin. Ne eivät ole saaneet varauksetonta hyväksyntää eivätkä ole laajassa käytössä. Standardisointiprosessi on yhä kesken ja kielikysymys ratkaisematta.

Kielikysymys on osa itsenäisyyskysymystä; serbimieliset vastustavat montenegron kieltä. Kouluissa oli tarkoitus siirtyä montenegron 2011, mikä ei serbimielisen opposition vastustaessa onnistunut. Koulujen äidinkielen oppiaine onkin nimeltään ”montenegro-serbian, bosnian, kroaatin kieli ja kirjallisuus”. Köhli, joka gradussaan tutki kieltä ja identiteettiä Montenegrossa, esitteli montenegrolaisille yliopisto-opiskelijoille tekemiensä haastattelujen tuloksia. Opiskelijat pitivät kielikysymystä on hankalana, ja heidän oli vaikea määritellä omaa äidinkieltään. Lähes kaikki opiskelijat suhtautuivat montenegron kieleen varauksellisesti nähdessä sen keinotekoisena, poliittisena kielenä, mutta uskoivat myös, että itsenäisellä valtiolla pitää olla oma kieli.

Montenegrolaisten kansallisen identiteetti on selkiintymätön ja perustuu ensisijaisesti muihin tekijöihin kuin kieleen. Osa pitää montenegrolaisuutta serbialaisuuden alakategoriana; osa näkee montenegrolaiset omana erillisenä kansakuntanaan, jolla on erillinen poliittinen historia ja jota erottaa vuoristolainen elämäntapa sekä klaaniyhteiskuntamalli. Hiipumaan päin on jugoslavialainen identiteetti. Lisäksi ovat varsinaiset vähemmistöt bosniakit

ja albaanit. Identiteetissä on alueellisia eroja, eivätkä identiteetit sulje pois toisiaan.

Kielen erot serbiaan ovat hyvin pieniä: muutama foneettinen piirre, joitakin taivutuspäätteitä

sekä sanastoa vanhoista murteista. Ainoastaan eräät kansallismieliset järjestöt ovat ottaneet kielen vakituisesti käyttöön. Vuoden 2011 väestönlaskennassa äidinkielenä oli montenegron

merkinnyt 37 %, kun taas serbian 43 %. Kõlhi piti montenegroa kuitenkin erillisenä kielenä, vaikkakaan ei vielä vakiintuneena.

Päivi Paloposki

Tiedä enemmän

Idäntutkimus ilmestyy neljä kertaa vuodessa noin 100 sivun tietopakettina. Lehden teemoja ovat olleet mm. Putin, Rock, Mustameri ja Valta.

”Idäntutkimus on hauskan monipuolinen: perinteisen Venäjän talouden ja poliittisen tutkimuksen rinnalla käsitellään yhtä luontevasti vaikkapa teatteria, valokuvaa ja kirjallisuutta”

Jan Rydman, Tieteessä tapahtuu

”Tähän mennessä ilmestyneitä numeroita lukee ilokseen... Idäntutkimus on elävä ja ajan hermolla oleva lehti, joka ei tingi tasosta ja luottaa asiaan.” **Pekka Pesonen**, Helsingin Sanomat

Vuosittainen tilaus 28 euroa, ulkomaille 33 euroa ja opiskelijat 18 euroa

Tilaukset:
Idäntutkimus,
VIETS ry,
Aleksanteri-instituutti,
PL 42,
00014 Helsingin yliopisto,
puh (09) 1912 3645
faksi (09) 1912 4175
viets-idantutkimus@helsinki.fi

www.helsinki.fi/idantutkimus